

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного адміністративного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за листопад 2024 року

ЗМІСТ

I.	СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ	4
1.1.	Оподаткування	4
1.1.1.	Про обов'язок податкового органу прийняти попереднє рішення в ході розгляду заяви про неможливість своєчасного виконання платником податків своїх податкових обов'язків та належним чином вмотивувати рішення, прийняте за наслідками розгляду такої заяви	4
1.1.2.	Про достатність відображення підстав для проведення фактичної перевірки	7
1.1.3.	Про визначення акцизних складів та обґрунтованість штрафних санкцій за порушення у сфері обігу пального	9
1.2.	Валютне регулювання та валютний контроль	10
1.2.1.	Про нарахування пені за зовнішньоекономічним договором та можливість судового оскарження повноважень банку щодо валютного нагляду	10
II.	СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ	12
2.1.	Про уповноважений центральний орган виконавчої влади щодо здійснення державного нагляду у сфері техногенної та пожежної безпеки	12
2.2.	Про застосування органом місцевого самоврядування спрощеної регуляторної процедури ухвалення нормативно-правового акта в період дії воєнного стану	14
2.3.	Про предмет громадських слухань у контексті містобудівної документації	17
III.	СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ТА РЕФЕРЕНДУМУ, А ТАКОЖ ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН	19
3.1.	Про визначальні умови набуття військовозобов'язаним, на утриманні якого перебувають троє дітей, права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації	19

3.2.	Про правове регулювання права на компенсацію за невикористані дні відпустки працівників ДБР при звільненні	20
3.3.	Про врахування територіальної віддаленості при визначенні місця відбування покарання засудженого	23
IV.	ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ	24
4.1.	Про участь суб'єкта господарювання в оскарженні судових рішень щодо призначення пенсій на пільгових умовах	24
4.2.	Про можливість оскарження в порядку адміністративного судочинства акта проведення розслідування нещасного випадку – травмування військовослужбовця	26
4.3.	Про поновлення строку звернення до суду для осіб, мобілізованих на військову службу	27

I. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1. Оподаткування

1.1.1. Про обов'язок податкового органу прийняти попереднє рішення в ході розгляду заяви про неможливість своєчасного виконання платником податків своїх податкових обов'язків та належним чином вмотивувати рішення, прийняте за наслідками розгляду такої заяви

У випадку, коли платник податків через наслідки бойових дій зазнав значних матеріальних втрат, що унеможливили своєчасне виконання податкових обов'язків, податковий орган зобов'язаний належним чином розглянути обставини форс-мажору та надати можливість платнику подати додаткові документи для підтвердження цих обставин. Недотримання процедурних вимог, зокрема, відсутність попереднього рішення та надання можливості доповнити документи, призводить до визнання рішення податкового органу протиправним та його скасування

07 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Північного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків на постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 30 листопада 2023 року у справі № 520/5995/23 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Родоніт-Р» до Північного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків про визнання протиправними та скасування рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У березні 2022 року, внаслідок бойових дій та обстрілів м. Харкова, Товариство з обмеженою відповідальністю «Родоніт-Р» зазнало значних матеріальних втрат – було знищено первинну документацію, сервери та програмне забезпечення. Це унеможливило своєчасне виконання податкових обов'язків, зокрема реєстрацію податкових накладних та подання звітності. 29 вересня 2022 року платник подав заяву до податкового органу про неможливість виконання податкових обов'язків через форс-мажорні обставини, надавши документи, що підтверджують ці обставини, зокрема акти про пожежі та відсутність доступу до документів. Водночас податковий орган не визнав ці обставини підставою для звільнення від відповідальності за невиконання податкових обов'язків і ухвалив рішення № 1529, згідно з яким Товариству з обмеженою відповідальністю «Родоніт-Р» могло виконати свої податкові зобов'язання.

За результатами камеральної перевірки податковий орган, згідно з податковим повідомленням-рішенням, застосував до товариства штраф на суму ПДВ понад 21 мільйон гривень за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних у Єдиному реєстрі.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Родоніт-Р» оскаржило ці рішення, зазначивши, що виконати податкові зобов'язання було неможливо через обставини, пов'язані з бойовими діями, знищенням документації та серверного обладнання, обмеженим доступом до приміщень і перебоями в електропостачанні та інтернет-зв'язку. Товариство вказало на протиправність рішення податкового органу, оскільки той не прийняв попереднього рішення, як того вимагає Порядок підтвердження можливості чи неможливості виконання платником податків обов'язків, визначених у підпункті 69.1 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, та переліків документів на підтвердження, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 29 липня 2022 року № 225 (далі – Порядок № 225), а відразу ухвалив остаточне рішення по суті. На думку платника, камеральна перевірка була проведена до граничного строку подання заяви, а рішення податкового органу було прийняте з порушенням строків, передбачених Податковим кодексом України.

Харківський окружний адміністративний суд рішенням від 17 серпня 2023 року відмовив у задоволенні позову, вказавши, що позивач не надав документів, що відповідають вимогам Порядку № 225, і не довів неможливість виконання податкових обов'язків. Суд також зазначив, що платник податків мав можливість своєчасно виконати податкові зобов'язання, а отже, рішення податкового органу було правомірним.

Другий апеляційний адміністративний суд скасував рішення першої інстанції, визнавши рішення податкового органу протиправними та скасувавши їх. Зокрема, суд зазначив, що податковий орган не здійснив попередню перевірку документів позивача, що є порушенням вимог Порядку № 225.

Верховний Суд визнав необхідним змінити постанову Другого апеляційного адміністративного суду, виклавши її мотивувальну частину в новій редакції. Резолютивну частину рішення було доповнено абзацом, який зобов'язує Північне міжрегіональне управління ДПС повторно розглянути заяву платника від 29 вересня 2022 року про неможливість виконання податкового обов'язку з урахуванням висновків, викладених судом. В іншій частині постанова апеляційного суду була залишена без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Метою затвердження Порядку № 225 є забезпечення захисту платників податків, які через збройну агресію Російської Федерації не можуть виконати свої

податкові обов'язки, від негативних наслідків несвоєчасного подання звітності та сплати податків.

Платник податків повинен надати вичерпний перелік документів, що підтверджують відсутність можливості своєчасного виконання свого податкового обов'язку. Контролюючий орган має встановити причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами і неможливістю виконання податкових обов'язків. Якщо надані документи підтверджують цей зв'язок, орган має прийняти рішення щодо неможливості своєчасного виконання платником податків свого податкового обов'язку без прийняття попереднього рішення. Якщо ж документів недостатньо, контролюючий орган повинен винести попереднє рішення з пропозицією подати додаткові документи протягом 10 календарних днів.

У разі порушення процедури, зокрема неприйняття попереднього рішення, платник позбавляється можливості надати додаткові документи, що є підставою для визнання рішення контролюючого органу протиправним.

У цій справі контролюючий орган відразу відмовив у задоволенні заяви без пропозиції подати додаткові документи, що порушило права позивача і стало підставою для скасування рішення через порушення процедури.

Суд також наголосив, що рішення органів державної влади мають відповідати вимогам статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема бути прийнятими у межах повноважень, обґрунтовано, пропорційно та своєчасно, з урахуванням усіх обставин справи та прав особи на участь у процесі.

У випадках розгляду заяв щодо неможливості виконання податкових обов'язків через наслідки збройної агресії, контролюючий орган зобов'язаний досліджувати причинно-наслідковий зв'язок між заявленими обставинами та об'єктивною можливістю виконання податкового обов'язку. Ухвалене рішення має містити чітке обґрунтування та послідовну оцінку представлених доказів.

На прикладі справи за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Родоніт-Р», рішення контролюючого органу, яке базується виключно на висновку про загальне виконання платником податків обов'язків без врахування їх своєчасності та обставин, що унеможлиблювали таке виконання, є необґрунтованим. Контролюючий орган не дослідив доказів, наданих платником, та не надав платнику можливості доповнити їх, що суперечить принципу добросовісності та обґрунтованості.

Таким чином, Верховний Суд встановив, що належним чином мотивоване рішення має враховувати всі обставини справи, оцінювати їх у контексті чинного законодавства та надавати особі можливість долучати додаткові документи у разі недостатності доказів. В іншому випадку такі рішення підлягають скасуванню як необґрунтовані.

Ураховуючи викладені обставини справи, Верховний Суд дійшов висновку, що питання правомірності прийняття рішення № 1529 має безпосередній вплив на правомірність прийняття податкового повідомлення-рішення № 157/3500040336 від 25 жовтня 2022 року. У разі скасування рішення № 1529, визнаного протиправним з огляду на порушення процедури розгляду заяви платника, та неналежну оцінку наданих доказів, податкове повідомлення-рішення також підлягає скасуванню.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 листопада 2024 року у справі № 520/5995/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122882856>

1.1.2. Про достатність відображення підстав для проведення фактичної перевірки

Податковий орган має право призначити фактичну перевірку лише в разі наявності достатніх підстав, що підтверджують можливі порушення податкового законодавства. Неналежне розкриття змісту підстав проведення перевірки в наказі (зокрема, лише з використанням нумераційного позначення відповідного пункту статті Податкового кодексу України) не є автоматичною підставою для визнання наказу протиправним, якщо загальні положення підпункту 80.2.2 пункту 80.2 статті 80 цього Кодексу охоплюють такі підстави

19 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Східного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків на рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 02 квітня 2024 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 01 жовтня 2024 року у справі № 160/2202/24 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Комфі Трейд» до Східного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків про визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контрольний орган провів фактичну перевірку господарської одиниці платника з метою перевірки дотримання законодавства щодо обігу готівки, розрахункових операцій, ведення касових операцій, порядку обліку товарних запасів та інших вимог. За результатами перевірки було встановлено порушення щодо неправильного оформлення розрахункових операцій через РРО, оскільки під час продажу товару частина його вартості була зменшена на вартість додаткової послуги (доступу до електронних книг), включеної до фіскального чека без згоди покупця. Платник стверджував, що податкове законодавство дозволяє встановлювати такі ціни на товари.

Дніпропетровський окружний адміністративний суд задовольнив позов платника та скасував податкове повідомлення-рішення. Суд першої інстанції визнав, що наказ про проведення перевірки видано без належного обґрунтування. Третій апеляційний адміністративний суд змінив мотивувальну частину рішення суду першої інстанції в частині недоведеності факту порушення.

Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу, змінивши постанову суду апеляційної інстанції в частині доводів щодо необґрунтованості наказу про перевірку, та неправомірності проведення перевірки на підставі такого наказу.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до статей 62, 75, 80 та 81 Податкового кодексу України контрольні органи мають право проводити фактичні перевірки в разі наявності встановлених законодавством підстав з метою контролю за дотриманням норм податкового законодавства, зокрема, у сфері розрахункових операцій, обігу підакцизних товарів та наявності дозвільних документів.

Податковий орган має право призначати фактичну перевірку лише в разі наявності достатніх підстав, що підтверджують можливі порушення податкового законодавства й отримані в установленому порядку. Обґрунтованість підстав перевірки та відповідність наказу законодавчим вимогам є ключовими критеріями оцінки правомірності дій контрольних органів та відповідних наслідків.

Згідно з пунктом 81.1 статті 81 Податкового кодексу України наказ про проведення перевірки має відповідати встановленим вимогам щодо форми та змісту, зокрема містити інформацію про дату видавання, підстави для перевірки, мету, період діяльності, що підлягає перевірці. Неналежне розкриття змісту підстав проведення перевірки в наказі (зокрема, лише з використанням нумераційного позначення відповідного пункту статті Податкового кодексу України) не є автоматичною підставою для визнання наказу протиправним, якщо загальні положення підпункту 80.2.2 пункту 80.2 статті 80 цього Кодексу охоплюють такі підстави.

Належним обґрунтуванням для призначення перевірки є доповідна записка управління податкового аудиту, яка стала основою для призначення перевірки, містила достатню інформацію щодо можливих порушень платника, охоплюючи неповне відображення сум вартості товарів у реєстраторах розрахункових операцій. Обсяг інформації в такому наказі має відповідати вимогам абзацу третього пункту 81.1 статті 81 Податкового кодексу України, із зазначенням усіх необхідних реквізитів, включаючи правову та фактичну підстави для проведення перевірки.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 листопада 2024 року у справі № 160/2202/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123151915>

1.1.3. Про визначення акцизних складів та обґрунтованість штрафних санкцій за порушення у сфері обігу пального

Резервуари, які використовують лише в межах технологічного процесу (наприклад, паливні баки зерносушарок), не є акцизними складами і не підлягають реєстрації як акцизні склади, а також не потребують установки витратомірів-лічильників

11 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління ДПС у Сумській області на рішення Сумського окружного адміністративного суду від 12 вересня 2022 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 16 травня 2023 року у справі № 480/14519/21 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Альянс» до Головного управління Державної податкової служби у Сумській області про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контрольний орган за результатами фактичної перевірки виявив порушення платником у сфері обігу пального, зокрема відсутність реєстрації акцизних складів, необладнання резервуарів витратомірами-лічильниками та рівнемірами-лічильниками, зберігання пального без ліцензії, а також неподання повідомлення про об'єкти діяльності. На підставі цих порушень було винесено податкові повідомлення-рішення щодо накладення штрафних санкцій на суму понад 4 млн грн. Платник указав, що резервуари для роботи зерносушарки не були акцизними складами, оскільки виконували функцію паливних баків, використання пального з яких для інших цілей було технічно неможливо.

Сумський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Другого апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що резервуари для зберігання газу є невіддільною частиною зерносушарки (паливними баками лише для її роботи, а не для зберігання пального) і не відповідають ознакам акцизного складу відповідно до вимог Податкового кодексу України. Загальна кількість бензину та дизельного пального, яку платник зберігав в інших місцях, не перевищувала встановлений законодавством обсяг у 1000 кубічних метрів, що на підставі вимог підпункту «б» підпункту 14.1.6 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України також виключає віднесення таких місць до акцизного складу. Суди також визнали безпідставними застосовані штрафи за зберігання пального без ліцензії, оскільки паливні баки не потребують отримання ліцензії.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Акцизним складом є приміщення або територія для зберігання, реалізації чи іншої діяльності з паливом, за умови відповідності критеріям, визначеним у підпункті 14.1.6 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України. Акцизні склади мають бути обладнані витратомірами-лічильниками та рівнемірами-лічильниками відповідно до вимог статті 230 цього Кодексу. Відсутність обладнання або реєстрації акцизних складів у відповідних реєстрах зумовлює застосування штрафів (20 000 грн за кожен резервуар або місце відпуску пального, 1 000 000 грн за відсутність реєстрації складу).

Не є акцизними складами:

- паливні баки транспортних засобів або обладнання;
- приміщення, де зберігається паливо лише для власного споживання (у межах установлених обсягів);
- місця зберігання пального з обсягом до 1000 куб. м згідно з вторинним підпунктом «б» первинного підпункту 14.1.6 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України;
- ємності для зберігання пального як частина обладнання, що не призначене для реалізації або перекачування пального (наприклад, паливні баки зерносушарок, які використовують лише в межах технологічного процесу без функції реалізації пального відповідно до вторинного підпункту «г» первинного підпункту 14.1.6 пункту 14.1 статті 14 цього Кодексу).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 листопада 2024 року у справі № 480/14519/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123060271>

1.2. Валютне регулювання та валютний контроль

1.2.1. Про нарахування пені за зовнішньоекономічним договором та можливість судового оскарження повноважень банку щодо валютного нагляду

Позовні вимоги про визнання протиправною бездіяльності банку щодо незавершення валютного нагляду не підлягають судовому розгляду, оскільки ці правовідносини не є публічно-правовими і не виникають з публічно-владної функції банку. Санкції за порушення строків розрахунків застосовуються на загальних підставах відповідно до норм Закону України «Про валюту і валютні операції»

07 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Приватного підприємства «Компанія ВДВ» на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 16 квітня 2024 року у справі № 380/9564/23 за позовом Приватного підприємства

«Компанія ВДВ» до Акціонерного товариства «Державний ощадний банк України», Головного управління ДПС у Львівській області про визнання бездіяльності протиправною, зобов'язання вчинити дії, визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Передумовою для проведення податкової перевірки стала банківська інформація щодо виявлених порушень граничних строків розрахунків за експортно-імпортними операціями. Під час перевірки було виявлено, що оплата за імпортом була здійснена на вказаний у контракті рахунок, але в митній декларації було вказано іншого контрагента. Наведене стало підставою для нарахування пені. Платник заперечував факт порушення, оскільки виконав умови контракту належним чином, а український банк некоректно відобразив дані, отримані від банку-партнера з Туреччини щодо належного одержувача коштів, що призвело до формування недостовірної інформації. Було подано позов щодо правомірності дій банку та податкового органу, що призвели до нарахування пені за порушення граничних строків розрахунків за операціями зовнішньоекономічної діяльності.

Львівський окружний адміністративний суд рішенням від 06 листопада 2023 року частково задовольнив позов, визнавши протиправною бездіяльність банку щодо незавершення валютного нагляду та зобов'язавши банк завершити валютний нагляд за імпортом контрактом. Суд також скасував податкове повідомлення-рішення (яким платнику було нараховано пеню), тому що фінансові зобов'язання були виконані своєчасно, а товар було імпортовано вчасно.

Восьмий апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та прийняв нову постанову, якою повністю відмовив у задоволенні позову. Апеляційний суд дійшов висновку, що платіж за контрактом було здійснено неналежному контрагенту, оскільки не було надало доказів заміни сторін контракту ні банку, ні під час митного оформлення. Суд також зазначив, що станом на грудень 2022 року у платника була прострочена дебіторська заборгованість, тому нарахування пені було правомірним.

Верховний Суд скасував судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у частині вимог до банку щодо завершення валютного контролю за імпортом контрактом і закриття провадження в цій частині, визнавши, що такі вимоги не підлягають судовому розгляду. У частині податкового спору Верховний Суд скасував оскаржуване судові рішення та залишив без змін рішення суду першої інстанції про визнання податкового рішення протиправним і його скасування.

ОЦІНКА СУДУ

Функція уповноваженого банку як агента валютного нагляду полягає лише в зборі та передачі інформації про валютну операцію. Банк не наділений

повноваженнями встановлювати порушення валютного законодавства суб'єктами господарювання. Такий спір не виник із публічно-владної функції банку або договору банківського рахунку, не стосується публічно-правових відносин і не є господарським, оскільки не передбачає рівності суб'єктів господарювання. Тому судовому розгляду не підлягають вимоги про визнання протиправною бездіяльності банку в частині незавершення валютного контролю.

Положення Податкового кодексу України, що обмежують відповідальність платників під час карантину, не поширюються на санкції за порушення строків розрахунків в іноземній валюті. Правовідносини у сфері валютного нагляду врегульовано спеціальними нормами Закону України «Про валюту і валютні операції». Згідно з цим Законом санкції за порушення строків розрахунків застосовуються на загальних підставах. Відсутні зміни до цього Закону, які б звільняли суб'єктів господарювання від відповідальності за порушення строків розрахунків під час карантину.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 листопада 2024 року у справі № 380/9564/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122882907>

II. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ

2.1. Про уповноважений центральний орган виконавчої влади щодо здійснення державного нагляду у сфері техногенної та пожежної безпеки

Вжитий у статтях 68 та 69 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI термін «центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки» охоплює як безпосередньо центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд (контроль) у сфері пожежної та техногенної безпеки, так і його територіальні органи, а також структурні підрозділи територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, які відповідно до положень про ці підрозділи виконують функції державного нагляду (контролю) за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки у межах певних адміністративно - територіальних одиниць.

04 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу ПрП «Ніка-2» на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 19 лютого 2024 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 5 червня 2024 року у справі № 420/23960/21 за позовом ПрП «Ніка-2» до Другого Державного пожежно-

рятувального загону ГУ ДСНС в Одеській області, ГУ ДСНС в Одеській області про визнання протиправними дій щодо здійснення планового заходу державного нагляду (контролю), визнання протиправним та скасування припису про усунення порушень вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Наказом ГУ ДСНС в Одеській області ініційовано здійснення планового заходу державного нагляду (контролю) у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту стосовно (об'єктів) (будівель, приміщень, споруд, території тощо) суб'єктів господарювання згідно Річного плану заходів державного нагляду (контролю) Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2021 рік, до якого також включено і Приватне підприємство «Ніка-2». Начальником Білгород-Дністровського міськрайонного відділу ГУ ДСНС в Одеській області видано посвідчення на проведення планової перевірки у якому зазначено чотирьох посадових осіб цієї ж установи. Плановий захід державного нагляду контролю стосовно дотримання вимог законодавства у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту здійснено одноособово інспектором відповідача, за результатами якого складені акт перевірки та припис про усунення порушень законодавства та нормативно-правових актів у сферах пожежної і техногенної безпеки. Позивач оскаржив дії та рішення контролюючого органу до суду, оскільки вважав, що перевірка мала б проводитись саме відповідним центральним органом виконавчої влади, а не її територіальним органом в особі його структурного підрозділу, й, до того ж, наполягав, що вказаний захід нагляду (контролю) повинен був здійснюватися колегіально у складі усіх посадових осіб, які були визначенні у направленні (посвідченні) на перевірку.

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, у задоволенні позову відмовлено. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що плановий захід державного нагляду (контролю) у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту стосовно (об'єктів) (будівель, приміщень, споруд, території тощо) стосовно суб'єкта господарювання ПП «Ніка-2» у спірних правовідносинах проведено посадовою особою органу державного нагляду (контролю) з додержанням і з виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки, цивільною захисту, юрисдикція якого поширюється на адміністративно - територіальну одиницю, в межах якої позивачем здійснюється господарська діяльність.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій без змін.

ОЦІНКА СУДУ

На підставі системного аналізу частини третьої статті 64 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI, пункту 7 Положення про

Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052, Верховний Суд дійшов висновку про те, що Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) як центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд (контроль) у сфері пожежної та техногенної безпеки, діє безпосередньо або через утворені в установленому порядку територіальні органи, до складу яких входять, у тому числі підрозділи забезпечення та інші структурні підрозділи територіальних органів.

Згідно з установленими у цій справі обставинами Білгород-Дністровський міськрайонний відділ ГУ ДСНС в Одеській області входить до складу територіального органу ДСНС та є його структурним підрозділом, а тому вказаний відділ належить до органів, уповноважених здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Вжитий у статтях 68 та 69 Кодексу цивільного захисту України термін «центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки» охоплює як безпосередньо центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд (контроль) у сфері пожежної та техногенної безпеки, так і його територіальні органи, а також структурні підрозділи територіальних органів ДСНС, які відповідно до положень про ці підрозділи виконують функції державного нагляду (контролю) за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки у межах певних адміністративно - територіальних одиниць.

Оцінюючи доводи скаржника про неправомірне проведення перевірки одноособово інспектором відповідача, необхідно зазначити, що відповідно до частини шостої статті 7 Закону України від 5 квітня 2007 року № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» повноваження стосовно складання за результатами позапланового заходу акту та розпорядчих документів, у тому числі й припису, надані саме посадовій особі (в однині) органу державного нагляду (контролю). Жодних приписів про те, що плановий захід державного нагляду (контролю) повинен здійснюватися, а розпорядчі документи за його результатами повинні складатись лише колегіально та одразу усіма посадовими особами, які зазначенні у посвідченні (направленні) на проведення такого заходу, положення законодавства, якими регламентовані спірні у цій справі правовідносини, не містять.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 листопада 2024 року у справі № 420/23960/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122780299>

2.2. Про застосування органом місцевого самоврядування спрощеної регуляторної процедури ухвалення нормативно-правового акта в період дії воєнного стану

Правова конструкція та спосіб формулювання норм частини десятої статті 9 Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» дають підстави для висновку про те, що у період дії воєнного стану вимоги Закону України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» не поширюються у повному обсязі на усі без винятку акти органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, у тому числі щодо розроблення, розгляду, прийняття та оприлюднення проектів таких актів у порядку, встановленому вищезгаданим Законом.

Разом з тим таке правове регулювання правовідносин у сфері здійснення регуляторної діяльності у період дії воєнного стану жодним чином не звільняє органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб від обов'язку неухильного дотримання усіх інших вимог національного законодавства та актів міжнародного права, які ставляться до діяльності та рішень зазначених органів та осіб у цих відносинах, а лише надають їм повноваження під час дії воєнного стану оперативного, у спрощеному та прискореному порядку приймати передбачені законом акти без врахування вимог Закону № 1160-IV з тією метою, щоб забезпечити у цей час належне та безперервне функціонування органів місцевого самоврядування і комунального сектору економіки.

04 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Еко XXI століття» на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду у справі № 260/1011/23 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Еко XXI століття» до Ужгородської міської ради про визнання протиправним і скасування рішення органу місцевого самоврядування.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ужгородською міською радою затверджено тимчасовий Порядок визначення розміру плати за тимчасове користування місцями комунальної власності для розташування рекламних засобів (далі – Порядок). Представник позивача звертався до відповідача з адвокатським запитом з проханням надати для ознайомлення аналіз регуляторного впливу вищевказаного рішення та експертний висновок відповідальної комісії з питань реалізації державної регуляторної політики про відповідність проекту вищевказаного рішення принципам регуляторної політики та його регуляторного впливу, а також повідомити коли та де було опубліковано повідомлення про оприлюднення проекту вищевказаного рішення з метою одержання зауважень та пропозицій та повідомити чи були подані на погодження до органів Антимонопольного комітету України та до Державної

регуляторної служби України проект вищевказаного рішення. Відповідач повідомив, що запитувані документи не розроблялись, оскільки Порядок носить тимчасовий характер. Позивач оскаржив вказане рішення до суду з тих підстав, що воно прийнято з порушенням процедури прийняття, визначеної Законом України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (далі – Закон № 1160-IV).

Рішенням окружного адміністративного суду позов задоволено. Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що Міськрадою, при прийнятті спірного рішення, не було дотримано вимог статті 8, частини четвертої статті 9 і частини другої статті 13 Закону № 1160-IV щодо аналізу регуляторного впливу та оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій, що є підставою для визнання його протиправним та скасування.

Постановою апеляційного адміністративного суду рішення суду першої інстанції скасоване та прийнято нове судове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено. Суд апеляційної інстанції вказав на відсутність правових підстав для здійснення у спірних відносинах аналізу регуляторного впливу та оприлюднення проекту оскарженого рішення Міськради у відповідних друкованих засобах масової інформації, оскільки під час дії воєнного стану діють обмеження та особливості організації роботи органів місцевого самоврядування. Таким чином, застосування спрощеної регуляторної процедури ухвалення оскарженого рішення без урахування норм Закону № 1160-IV обумовлено реалізацією дискреційних повноважень відповідача з метою забезпечення ефективного та належного виконання у період воєнного стану покладених на міську раду завдань.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення суду апеляційної інстанції без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд звернув увагу на імперативність приписів частини десятої статті 9 Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII), які не дають органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам інших варіантів поведінки, окрім як у період дії воєнного стану не поширювати на усі без виключення акти, у тому числі регуляторного характеру, вимоги Закону № 1160-IV. Інших варіантів дій відповідач, який керується спеціально - дозвільним типом поведінки, у спірних правовідносинах не мав, інакше це суперечило б приписам частини другої статті 19 Конституції України, статті 24 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» та частині другій статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України.

Врахуванню підлягає і те, що вищевказана норма Закону № 389-VIII не містить будь - яких винятків чи застережень стосовно видів актів органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, на які у період дії воєнного стану не поширюються вимоги Закону № 1160-IV, не виокремлює, у якій саме частині цей Закон не застосовується у період дії воєнного стану.

Така правова конструкція та спосіб формулювання норм частини десятої статті 9 Закону № 389-VIII дають підстави для висновку про те, що у період дії воєнного стану вимоги Закону № 1160-IV не поширюються у повному обсязі на усі без винятку акти органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, у тому числі щодо розроблення, розгляду, прийняття та оприлюднення проєктів таких актів у порядку, встановленому вищезгаданим Законом.

Таке правове регулювання спірних правовідносин у період дії воєнного стану жодим чином не звільняє органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб від обов'язку неухильного дотримання усіх інших вимог національного законодавства та актів міжнародного права, які ставляться до діяльності та рішень зазначених органів та осіб у цих відносинах, а лише надають їм повноваження під час дії воєнного стану оперативного, у спрощеному та прискореному порядку приймати передбачені законом акти без врахування вимог Закону № 1160-IV з тією метою, щоб забезпечити у цей час належне та безперервне функціонування органів місцевого самоврядування і комунального сектору економіки.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 листопада 2024 року у справі № 260/1011/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122780301>

2.3. Про предмет громадських слухань у контексті містобудівної документації

Для дотримання вимог Порядку проведення громадських слухань щодо проєктів містобудівної документації на місцевому рівні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 року № 555, громадські слухання мають бути проведені саме щодо містобудівної документації на місцевому рівні, до якої відповідно до частини першої статті 16 Закону України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності» відносяться генеральний план населеного пункту, план зонування територій і детальний план території, їх оновлення та внесення змін до них. Проведення громадських слухань проєктної документації щодо будівництва або реконструкції конкретних об'єктів Порядком № 555 не передбачено.

11 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Товариства з обмеженою

відповідальністю «Б.Р.С.» на рішення Сумського окружного адміністративного суду від 11 жовтня 2023 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 28 лютого 2024 року у справі № 480/5165/21 за позовом керівника окружної прокуратури міста Суми в інтересах держави до департаменту забезпечення ресурсних платежів Сумської міської ради, треті особи: товариство з обмеженою відповідальністю «Б.Р.С.», управління Державної інспекції архітектури і містобудування у Сумській області, Державна інспекція архітектури та містобудування України про визнання протиправними та скасування містобудівних умов та обмежень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Управлінням архітектури та містобудування за заявою ТОВ «Б.Р.С.» надано містобудівні умови та обмеження для проектування об'єкта будівництва. У рішенні про надання містобудівних умов та обмежень вказано про необхідність спеціального погодження у вигляді громадських слухань щодо розміщення об'єкту. Звернувшись до суду з позовом прокурор зазначив, що видані відповідачем містобудівні умови та обмеження ТОВ «Б.Р.С.» є протиправними та підлягають скасуванню з підстав невідповідності намірів забудови вимогам містобудівної документації на місцевому рівні, оскільки при їх наданні відповідачем не враховано відсутність детального плану території, погодженого шляхом проведення громадських слухань.

Справа розглядалась судами неодноразово. При новому розгляді справи рішенням окружного адміністративного суду, яке залишено без змін постановою апеляційного адміністративного суду, позовні вимоги задоволено. Суди виходили з того, що детальний план території не розроблявся та не затверджувався, громадські слухання його проекту не проводились. Отже, наміри забудови не відповідають вимогам містобудівної документації на місцевому рівні - плану зонування, що свідчить про протиправність виданих забудовнику містобудівних умов та обмежень.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Законним способом узгодження різних інтересів у сфері містобудування є громадське обговорення; процедура громадського обговорення є запобіжником порушення важливих інтересів різних груп та осіб і забезпечує їх виявлення та врахування під час прийняття рішень у сфері містобудування.

Для дотримання вимог Порядку проведення громадських слухань щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 року № 555 (далі – Порядок № 355) громадські слухання мають бути проведені саме щодо містобудівної документації

на місцевому рівні, до якої відповідно до частини першої статті 16 Закону України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності» відносяться генеральний плани населених пунктів, план зонування територій і детальний план території, їх оновлення та внесення змін до них; проведення громадських слухань проектної документації щодо будівництва або реконструкції конкретних об'єктів Порядком № 555 не передбачено.

Судами встановлено, що за змістом протоколу громадських слухань від 16 листопада 2020 року, предметом вказаних слухань був не проект містобудівної документації (детального плану території), як це передбачено Порядком № 555, а проектна документація, проведення громадських обговорень якої чинним законодавством не передбачено, через що цей протокол не є належним доказом виконання вимоги щодо спеціального погодження.

Враховуючи відсутність детального плану території наміри забудови не відповідають вимогам містобудівної документації на місцевому рівні, що свідчить про протиправність виданих забудовнику містобудівних умов та обмежень.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 листопада 2024 року у справі № 480/5165/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123058566>

III. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ТА РЕФЕРЕНДУМУ, А ТАКОЖ ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

3.1. Про визначальні умови набуття військовозобов'язаним, на утриманні якого перебувають троє дітей, права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації

Визначальними для вирішення публічно-правового спору, чи є у чоловіка право на відстрочку від призову на військову службу, зважаючи на те, що у нього на утриманні перебуває троє дітей та ту обставину, що його сім'я є багатодітною, є встановлення факту перебування на утриманні військовозобов'язаного трьох і більше дітей віком до 18 років, і лише за вказаних обставин особа може реалізувати своє право на отримання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації.

07 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Кіровоградського окружного адміністративного суду від 28 липня 2023 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 22 листопада 2023 року у справі № 340/2502/23

за позовом особи до ІНФОРМАЦІЯ про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач отримав повістку з вимогою з'явитися до ІНФОРМАЦІЯ, а після адвокатського запиту із проханням надати інформацію щодо можливості надання відстрочення від призову на військову службу під час мобілізації, отримав відмову. Позивач вказував, що є багатодітним батьком трьох дітей. Позивач звернувся до суду з вимогою визнати протиправним та скасувати рішення відповідача про відсутність у нього обставин які дають право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації та надати відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації на підставі абзацу 4 частини першої статті 23 Закону України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». У касаційній скарзі позивач наполягав на тому, що обов'язок, який покладено на нього, відповідно до положень статей 198, 199 Сімейного кодексу України, щодо утримання доньки, яка досягла 18 років у зв'язку із продовженням нею навчання, та наявність ще двох дітей до 18 років, надають йому право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Апеляційний суд залишив це рішення без змін, зазначивши, що у позивача немає підстав для відстрочки через відсутність трьох неповнолітніх дітей.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій - без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Визначальними для вирішення цього публічно-правового спору було встановлення факту перебування на утриманні військовозобов'язаного трьох і більше дітей віком до 18 років, і лише за вказаних обставин особа може реалізувати своє право на отримання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації.

Згідно обставин цієї справи, позивач має лише двох дітей віком до 18 років.

Наявність у сім'ї позивача статусу багатодітної, та утримання позивачем трьох дітей, одна з яких досягла повноліття, не надають йому права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації на підставі абзацу 4 частини першої статті 23 Закону України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», за відсутності встановленого факту утримання ним саме трьох і більше дітей віком до 18 років, а такі обґрунтування касаційної скарги свідчать про помилкове трактування норм права, що регулюють спірні правовідносини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 листопада 2024 року у справі № 340/2502/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122882982>

3.2. Про правове регулювання права на компенсацію за невикористані дні відпустки працівників ДБР при звільненні

Спеціальне законодавство, яке регулює умови грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу ДБР, не містить чіткої регламентації питання невикористаних днів відпустки за попередні роки, тому до таких пров'язує застосовуються норми загального трудового законодавства, зокрема КЗпП України та Закону №504/96-ВР.

14 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Миколаєві на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 25 липня 2023 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 31 жовтня 2023 року у справі № 420/3971/23 за позовом особи до Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Миколаєві, про визнання протиправною бездіяльності та зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що під час звільнення з посади позивачу не виплачено компенсацію за невикористані 48 днів щорічної відпустки. Позивач вказував, що чинне трудове законодавство України, зокрема стаття 24 Закону України від 15 листопада 1996 року №504/96-ВР «Про відпустки» (далі - Закон №504/96-ВР), стаття 83 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП України) та абзац 4 частини першої статті 12 Закону України від 15 березня 2022 року №2136-ІХ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі - Закон №2136-ІХ), гарантує працівнику виплату грошової компенсації за всі не використані дні щорічної відпустки. Відповідач вказував на відсутність підстав застосування статті 83 КЗпП України та статті 24 Закону 504/96-ВР, наголошуючи на тому, що відповідно до пунктів 84 та 95 Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 05 серпня 2020 року №743, який є спеціальним нормативно-правовим актом, компенсація при звільненні виплачується особам рядового та начальницького складу ДБР тільки за невикористану в році звільнення відпустку. Обов'язку виплати спірної компенсації за попередні роки, позивачу, немає.

Суди попередніх інстанцій позов задовольнили, та вказали, що Закон України від 12 листопада 2015 року №794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» (далі - Закон №794-VIII) та Закону України від 02 липня 2015 року №580-VIII «Про Національну поліцію» (далі - Закон № 580-VIII,) який згідно з частиною другою статті 19 Закону №794-VIII поширюється на осіб рядового і начальницького складу ДБР у частині соціальних гарантій, не містять чітких положень щодо виплати компенсації за невикористані дні відпустки. У зв'язку з цим, суд при вирішенні спірних правовідносин необхідно застосовувати положення статті 24 Закону №504/96-ВР та статті 83 КЗпП України, де

вказано, що у разі звільнення працівника йому виплачується грошова компенсація за всі не використані ним дні щорічної відпустки.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

З огляду на специфіку завдань, які виконують особи рядового та начальницького складу ДБР, вони користуються спеціальним правовим захистом, зокрема соціальними гарантіями відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» та інших законів України, з урахуванням положень, встановлених Законом України «Про Державне бюро розслідувань». Однією з таких гарантій є право на відпустки та компенсації за невикористані відпустки.

Закон України «Про державне бюро розслідувань», який регулює діяльність ДБР, не містить спеціальних норм щодо надання відпусток чи виплати компенсації за невикористані дні відпусток при звільненні осіб рядового та начальницького складу ДБР. Водночас цей Закон встановлює, що порядок проходження служби особами рядового та начальницького складу ДБР регулюється Положенням про проходження служби особами рядового та начальницького складу ДБР, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року №743.

Положення №743 та Інструкція про механізм реалізації та застосування норм законодавства щодо грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань, порядок та умови його виплати (Інструкція №348), які визначають порядок виплати грошового забезпечення особам рядового і начальницького складу ДБР, хоча й передбачають право на отримання компенсації за невикористану відпустку в році звільнення, вони все ж не містять чітких норм, які б регулювали порядок виплати компенсації за дні відпустки, які не були використані в попередні роки. Недостатня чіткість спеціального законодавства у спірному питанні призводить до ситуації правової невизначеності, яку, за загальним правилом, у тому числі з урахуванням позицій, сформульованих Європейським судом з прав людини, потрібно тлумачити на користь працівника.

З огляду на те, що спеціальне законодавство, яке регулює умови грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу ДБР, не містить чіткої регламентації питання невикористаних днів відпустки за попередні роки, до спірних правовідносин мають застосовуватись норми загального трудового законодавства, зокрема КЗпП України та Закону №504/96-ВР. Таким чином, у разі звільнення працівника йому виплачується грошова компенсація за всі невикористані ним дні щорічної відпустки.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 листопада 2024 року у справі №420/3971/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123084709>

3.3. Про врахування територіальної віддаленості при визначенні місця відбування покарання засудженого

При первісному визначенні місця відбування покарання засудженого має бути врахований критерій територіальної віддаленості такого місця до місця проживання особи до засудження або місця постійного проживання його родичів. Диспозиція статті 93 КВК України законодавцем сформульована таким чином, що визначає врахування критерію територіальності при визначенні місця відбування покарання «як правило», тобто у переважній більшості випадків, і лише допускає виключення з такого правила. Керуватись критерієм виключності підстав вже при переведенні засудженого варто при дотриманні загально правила при первісному виборі місця для відбування засудженим покарання у виді позбавлення волі.

15 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 11 вересня 2023 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 12 грудня 2023 року у справі № 620/9415/23 за позовом особи до Департаменту з питань виконання кримінальних покарань про визнання протиправним і скасування рішення, зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач засуджений до довічного позбавлення волі, відбуває покарання у Новгород-Сіверській установі виконання покарань №31. До засудження позивач проживав в іншому регіоні, де також проживають його родичі. Від позивача та його матері надходили заяви з проханням про переведення його до державної установи для відбування покарань. Проте центральна комісія відмовила у переведенні через відсутність вільних місць у запитуваних установах і невиявлення виняткових обставин, які б перешкождали його подальшому перебуванню в установі виконання покарань №31. Позовні вимоги обґрунтовані вимоги тим, що рішення про відмову у переведенні порушує його право підтримувати сімейні зв'язки через значну віддаленість від місця проживання його родичів.

Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили. Суди попередніх інстанцій виходили з того, що позивачем не наведено виняткових обставин, які перешкоджають його подальшому перебуванню в Державній установі «Новгород-Сіверська установа виконання покарань (№31)».

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

При первісному визначенні місця відбування покарання засудженого має бути врахований критерій територіальної віддаленості такого місця до місця проживання

особи до засудження або місця постійного проживання його родичів. Суттєва відстань від місця проживання близьких родичів позивача до місця його відбування покарання є перешкодою у спілкуванні засудженого з рідними.

Як встановили суди попередніх інстанцій у цій справі, до засудження позивач був зареєстрований та проживав за адресою, у тій же місцевості наразі проживають і його родичі. Втім, цей фактор при визначенні місця відбування позивачем покарання не був врахований.

Керуватись критерієм виключності підстав при переведенні засудженого варто при дотриманні вказаного загально правила при первісному виборі місця для відбування засудженим покарання у виді позбавлення волі.

За таким умов, судами попередніх інстанцій порушено норми матеріального права при ухваленні рішень про відмову у задоволенні цього позову.

До виключної компетенції органів виконавчої влади, у цьому випадку Департаменту, належить прийняття рішення про суті спірного питання, і саме відповідач має розглянути можливість переведення позивача до конкретної колонії за його заявою: чи то до Чортківської установи виконання покарань №26», чи то до Державної установи «Львівська установа виконання покарань №19», в тому числі надаючи оцінку кількості вільних місць про що йшлося при прийнятті рішення про цілковиту відмову у переведенні позивача. Таким чином, позивачем було вірно обрано спосіб захисту його порушеного права шляхом зобов'язання Департаменту повторно розглянути його клопотання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду 15 листопада 2024 року у справі № 620/9415/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123084953>

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

4.1. Про участь суб'єкта господарювання в оскарженні судових рішень щодо призначення пенсій на пільгових умовах

Суб'єкт господарювання, на який законом покладено обов'язок відшкодування витрат Пенсійного фонду України на виплату та доставку пенсій, призначених на пільгових умовах, має право брати участь у якості третьої сторони, а також оскаржувати судові рішення у справах, в яких відповідний працівник доводить факт роботи у такого суб'єкта господарювання на посадах, які дають право на призначення пенсії на пільгових умовах.

19 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Нікопрогресбуд» на ухвалу Третього апеляційного

адміністративного суду від 18 червня 2024 року у справі № 160/7289/22 за позовом особи до Головного управління Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області, Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області про визнання протиправними дій щодо непризначення пенсії за віком на пільгових умовах.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач звернувся до суду з позовом про визнання дій відповідачів протиправними щодо непризначення йому пенсії за віком на пільгових умовах.

Рішенням окружного адміністративного суду позов задоволено частково.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням, Товариство з обмеженою відповідальністю «Нікопрогресбуд» з посиланням на те, що суд вирішив питання про його права, інтереси та обов'язки, оскаржило його в апеляційному порядку.

Ухвалою апеляційного адміністративного суду провадження у справі закрито у зв'язку з тим, що після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося. Приймаючи таке рішення, суд апеляційної інстанції виходив з того, що апелянт не є учасником спірних публічних правовідносин, що виникли з приводу правомірності дій та рішень територіального органу Пенсійного фонду, а тому скаржник не є особою, на яку поширюється оскаржувані позивачем дії та рішення.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував ухвалу апеляційного адміністративного суду, а справу направив для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Зміст частини першої статті 13, частини першої статті 293 КАС України свідчить, що законодавцем забезпечено право особи на апеляційне оскарження рішення суду у разі якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Як вбачається з приписів пункту 1.3, абзаців 1, 2 пункту 6.2, пункту 6.7 Інструкції про порядок обчислення і сплати страхувальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України, затвердженою постановою Правління Пенсійного фонду від 19 грудня 2003 року № 21-1, фінансування пенсій, призначених на пільгових умовах, здійснюється за рахунок страхувальників, а тому у підприємств виникає обов'язок зі своєчасного розрахунку з Пенсійним фондом України.

У цій справі суд першої інстанції встановив, що позивач працював у Товаристві з обмеженою відповідальністю «Нікопрогресбуд» на посаді, що дає право на призначення пенсії на пільгових умовах за Списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затвердженим Кабінетом Міністрів України, внаслідок чого

у підприємства виникає обов'язок щодо відшкодування пенсійному органу фактичних витрат на виплату та доставку пільгової пенсії за віком, призначеної позивачу.

Таким чином, враховуючи такі основні конституційні засади судочинства як рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення права на апеляційний перегляд справи, Верховний Суд дійшов висновку, що суб'єкт господарювання, на який законом покладено обов'язок відшкодування витрат Пенсійного фонду України на виплату та доставку пенсій, призначених на пільгових умовах, має право брати участь у якості третьої сторони, а також оскаржувати судові рішення у справах, в яких відповідний працівник доводить факт роботи у такого суб'єкта господарювання на посадах, які дають право на призначення пенсії на пільгових умовах.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 листопада 2024 року у справі № 160/7289/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123058507>

4.2. Про можливість оскарження в порядку адміністративного судочинства акта проведення розслідування нещасного випадку – травмування військовослужбовця

Положеннями пункту 17 Розділу II І Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 27 жовтня 2021 року №332 чітко передбачено право на оскарження в судовому порядку висновків комісії з розслідування, тому закриття провадження у справі в частині визнання протиправним та скасування акту проведення розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку (форма НВ-2), складеного військовою частиною за результатами службового розслідування по факту травмування військового, на підставі пункту 1 частини першої статті 238 КАС України є неможливим.

21 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на ухвалу Житомирського окружного адміністративного суду від 26 лютого 2024 року та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 15 травня 2024 року у справі № 240/34142/23 за позовом особи до військової частини, про визнання дій протиправними, зобов'язання вчинити дії

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач отримав травму під час участі у заходах забезпечення оборони України. Військова частина провела службове розслідування та склала акти проведення розслідування нещасного випадку НВ-2 і НВ-3. Позивач оскаржив ці акти, стверджуючи,

що вони складені з порушенням нормативних вимог, не відображають реальні обставини події та негативно впливають на його права.

Суд першої інстанції закрив провадження у справі в частині вимог щодо скасування актів НВ-2 і НВ-3. Суд дійшов висновку, що ці акти не є індивідуальними правовими актами, не породжують правових наслідків і не можуть бути оскаржені в адміністративному суді. Апеляційний суд погодився з цим висновком.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, рішення судів попередніх інстанцій скасував та направив справу до суду першої інстанції для продовження розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

Положеннями Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України 27 жовтня 2021 року №332 (далі – Інструкція №332), чітко передбачено право на оскарження в судовому порядку висновків комісії з розслідування, тому закриття провадження судом у справі в частині визнання протиправним та скасування акту проведення розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку (форма НВ-2), складеного військовою частиною за результатами службового розслідування по факту травмування військового, на підставі пункту 1 частини першої статті 238 КАС України є неможливим.

Таким чином, позовні вимоги щодо визнання протиправним та скасування акту за формою НВ-2 підлягали розгляду разом із іншими позовними вимогами в цій справі.

При вирішенні клопотання сторони про закриття провадження у справі в частині, не є застосовними положення Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністра оборони України від 21.11.2017 №608 (далі - Порядок №608), оскільки вони стосуються проведення службового розслідування внаслідок порушення військової дисципліни військовослужбовцями, а правова природа висновку службового розслідування в розумінні Порядку №608 не є тотожною із правовою природою актів за формою НВ-2 і НВ-3 в розумінні положень Інструкції №332.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 листопада 2024 року у справі № 240/34142/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123213884>

4.3. Про поновлення строку звернення до суду для осіб, мобілізованих на військову службу

Проходження особою військової служби, призначеної по мобілізації у Збройні Сили України, може бути підставою для поновлення строку звернення до суду з кількох причин, пов'язаних із особливим статусом військовослужбовців та характером їхньої служби:

1. Обмеження доступу до правової допомоги: під час служби військовослужбовці можуть перебувати у віддалених, в тому числі й небезпечних місцях, де відсутній доступ до адвокатів чи інших правових ресурсів, що обмежує можливість своєчасного звернення до суду.
2. Виконання обов'язків служби: військовослужбовці, особливо в умовах воєнного стану, часто перебувають у стані, коли фізично або психологічно неможливо займатися приватними справами, зокрема ініціювати судові спори.
3. Фактор часу: участь військовослужбовця у довготривалих операціях, навчаннях або відрядженнях може унеможливити дотримання, визначеного процесуальним законом, строку для звернення до суду.
4. Повага до особливого статусу військовослужбовців: враховуючи виконання військовослужбовцями важливої функції із захисту держави, законодавство та судова практика мають враховувати обставини, пов'язані з проходженням військової служби, як вагому підставу для поновлення строку.
5. Обов'язок держави забезпечувати реалізацію принципу рівного доступу до правосуддя: проходження військової служби може суттєво ускладнити реалізацію особами цього права, а отже, з метою належного забезпечення зазначеного принципу, може визнаватися об'єктивною причиною пропуску процесуального строку.

29 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на ухвалу Вінницького окружного адміністративного суду від 13 лютого 2024 року та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 04 квітня 2024 року у справі № 120/359/24 за позовом особи до Головного управління Пенсійного фонду України у Вінницькій області про визнати протиправним та скасувати рішення про відмову у призначенні позивачу дострокової пенсії за віком.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач звернувся до суду з позовом у якому просив визнати протиправним та скасувати рішення Головного управління Пенсійного фонду України у Вінницькій області про відмову у призначенні йому дострокової пенсії за віком.

Суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, повернув позовну заяву позивачу без розгляду через пропуск, встановленого статтею 122 КАС України, строку для звернення до суду. Ухвалюючи таке рішення, суди виходили з того, що проходження позивачем військової служби не може вважатися поважною причиною пропуску строку звернення до суду, адже така обставина виникла значно пізніше початку перебігу строку для звернення до суду. Крім того, суди зважали на те, що позивач у липні 2022 року звернувся до пенсійного органу із заявою про

призначення пенсії, а отже й мав об'єктивну можливість звернутися з позовом до суду, а військова частина позивача знаходиться в зоні, що не є територією бойових дій.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення судів попередніх інстанцій, а справу направив до суду першої інстанції для продовження розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд погодився із висновком судів попередніх інстанцій про те, що сам факт введення воєнного стану в Україні, без обґрунтування неможливості звернення до суду саме позивачем у встановлені строки, у зв'язку із запровадженням такого, не може безумовно вважатись поважною причиною для безумовного поновлення цих строків.

Водночас, суди попередніх інстанцій не звернули увагу на ті обставини, що позивач є учасником бойових дій, що підтверджується копією посвідчення та відповідно до Закону України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 65/2022 «Про загальну мобілізацію» мобілізований у першу хвилю (оперативні резервісти, колишні військовослужбовці та ветерани антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил). Вказані обставини свідчать про пропуск строку звернення позивача до суду за захистом його прав з поважних причин та є підставою для поновлення судом строків, встановлених частиною другою статті 122 КАС України.

Вирішуючи цю справу, колегія суддів Верховного Суду сформувала наступний правовий висновок щодо застосування положень статей 122 та 123 КАС України у правовідносинах, пропуск процесуального строку у яких пов'язаний саме з призовом по мобілізації до Збройних Сил України для виконання конституційного обов'язку із захисту суверенітету і незалежності Держави Україна:

Проходження особою військової служби, призваною по мобілізації у Збройні Сили України, може бути підставою для поновлення строку звернення до суду з кількох причин, пов'язаних із особливим статусом військовослужбовців та характером їхньої служби:

1. Обмеження доступу до правової допомоги: під час служби військовослужбовці можуть перебувати у віддалених, в тому числі й небезпечних місцях, де відсутній доступ до адвокатів чи інших правових ресурсів, що обмежує можливість своєчасного звернення до суду.

2. Виконання обов'язків служби: військовослужбовці, особливо в умовах воєнного стану, часто перебувають у стані, коли фізично або психологічно неможливо займатися приватними справами, зокрема ініціювати судові спори.

3. Фактор часу: участь військовослужбовця у довготривалих операціях, навчаннях або відрядженнях може унеможливити дотримання, визначеного процесуальним законом, строку для звернення до суду.

4. Повага до особливого статусу військовослужбовців: враховуючи виконання військовослужбовцями важливої функції із захисту держави, законодавство та судова практика мають враховувати обставини, пов'язані з проходженням військової служби, як вагому підставу для поновлення строку.

5. Обов'язок держави забезпечувати реалізацію принципу рівного доступу до правосуддя: проходження військової служби може суттєво ускладнити реалізацію особами цього права, а отже, з метою належного забезпечення зазначеного принципу, може визнаватися об'єктивною причиною пропуску процесуального строку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 листопада 2024 року у справі № 120/359/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123410430>

Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за листопад 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного адміністративного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду; управління забезпечення роботи судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів секретаріату Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду. Київ, 2024. – 30 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua